

El xerri

(ALDC, VI, 1481. El xerri)

L'enunciat designa els "excrements del bestiar de llana i cabrum" (*DIEC*), "enfangat amb líquid" (*DECat*), sema que no sempre està d'acord amb la informació dels inf. ("quan és sec" 18, 19, "quan és com pols" 131, "quan és sec i com pols" 87, "ja és aixafat" 44, "quan és sense palla" 156).

El mot més estès en el cat. continental és *xerri* (s. XVII), d'origen preromà (cf. basc *zirri* i dim. *txirri*, cast. *sirle*, *chirle*), amb nombroses var.: *xèrrit* 3, 119, 123, 124, 126, 128, 152, 173, *xèrric* 58, *xirric* 110, amb oclusiva epitètica; *xèrria* 26, potser per ultracorrecció del model *rabi* > *ràbia*; *xert* 9, 12, per probable reducció de *xèrrit*, i *xer* 19, per pèrdua de la dental; segueixen formes paral·leles amb pròtesi vocàlica: *eixerri* 142, 149, 159, *eixèrrit* 137, 152, 156, 158, *aixerri* 143, 145, *aixèrrit* 127, 129, 135, 140, 141, 176, *ixerri* 154, *ixèrrit* 130, 136; unes altres amb *a* tònica: *xarri* 162, *ixarri* 139, *eixàrrit* 131, 132, 134, *ixàrrit* 138; i unes altres amb *s*- en comptes de *x*- (o *eix*-, *aix*-): *serri* 97, 104-106, 108, 115, 118, 149, 160, *sèrrit* 122, 125; amb canvi de la vocal tònica, *cirro* 92, *círrio* 87 i, amb diftongació arag., *cierra* 86, 91, [θ]ierro 100.

Diversos der. de *cagar* (< CACARE) coneixen també una extensió notable: *cagallons* (o *cagallons de cabra* 111), der. de *cagall*, amb el suf. *-all* (< -ACULU) i el dim. *-ó* (< -ONE), *cagallones* 11, *f.*, amb les var. *cagaions*, amb iodització, *cagaions de cabra* 75, 77 (amb el col·lectiu *cagaionada* 45), *caguions* 34, amb reducció del diftong [əj] > [j] (com *meitat* > *mitat*), *cagaons* 72, 74, 78, amb grau zero, i *cagons* 70, 71, per reducció del hiat, *quegueons* 76, amb pas de [ə] > [e] propi del parlar sineuer; *quigaions* 73, 79, 82, *quigaons* 81 i *quiguions* 73, els tres a l'àrea de la [k] palatalitzada mall., [k̟].

S'han format amb el mateix radical però amb diferents suf.: *cagarotes* (var. *cagarrotes* 2), amb el suf. dim. *-ot*, com *cagots* 7, propi de parlars septentrionals;

cagarulles (var. *cagarrulles* 6, 87, 94, 160), amb el suf. dim. *-ull* (< -ŪCŪLU) (var. sincopada *cagrulles* 5); *cagarrutes* (Escrig, 1851), pres del murcià i manxec (veg. *ALeCMan*, mapa 596), per l'àrea on s'usa (menys probable de l'arag., que n'està més allunyat [cf. *ALEANR*, mapa 635]); *cagarrites*, probable manlleu a l'arag., amb dim. cast. (der. *cagarritons* 169, 170, 180/*cagarretons* 179, amb doble dim.), a diferència de *cagarrilles* 7, amb un dim. genuí, *-illa* (< -ICULA). Altres der.: *cagoles* 89, 93, 99, *cagueles* 10, 15, 96, 146, *cagaletes* 108, 118 (o *cagaletes de bestiar* 102), *cagueres* 88, *cagarettes* 167, *cugulles* 4 (< *cagulles*). Són freqüents les lexies complexes amb *fem* (o *fems* 62) seguit del: a) nom de l'animal: *fem d'ovella* 174, *fem d'uella* 45 o *fems de les uelles* 31, *fem d'auelles* 178, *fem* (o *fems*) *de cabra* 49, 92 o *de (les) cabres* 31, 178, *fem de bens* 53, *fem de bestiar* 99, 131, *fem de ganado* 165; b) lloc on viu l'animal: *fem de quadra* 155, *fem de corral* 26, 60 (amb el col·lectiu *corralada* 39); c) nom dels excrements: *fem de xerri* 186, *fem de xèrrit* 176, *fem d'atxerri* 151; *fem de cagarreta* 175. Afegim-hi *femta* 41 (< llat. vg. *FĒMĬTA; veg. mapa 919).

Altres designacions: *murtons de be* 70, *murtons de cabra* 70, per la seva semblança amb el fruit de la *murta* (< MURTA), petit, d'un blau negreng; *crottes* 9, pres del fr. *crottes*, on probablement deriva del fràncic *KROTTA; l'alg. *landaioni* 85, manlleu al sard *laddaione*, amb repercussió de la nasal (a Sanna, *laddaioni*); per a *bovina* 48, *buïna* 55, *bonyigo* 189, 190 i el dim. *bonyiguet* 189, veg. mapa 919.

Xerri, amb les seves var., s'estén per tots els dialectes peninsulars, mentre que *cagallons* ocupa dues àrees del Principat i el bal. *Cagarotes* i *cagarulles* són exclusius del ross. i els intrusos *cagarrutes* i *cagarrites* campen pel val.

Són mots normatius *xerri*, *cagallons*, des del *DOrt*, 1917; *cagarulles*, des del *DG₁*, 1932.